

De finska krigsbarnens historia

av Erkki Vuonokari arkivchef Sverigefinländarnas arkiv

Inledning

Varje år anländer tusentals ensamma flyktingbarn till Sverige - utan att alltid vara särskilt välkomna. Barn som tvingats lämna sitt land efter att ha upplevt krig, våld och andra fasor är ingen ny företeelse.

Sverige har tagit emot flyktingbarn vid åtskilliga tillfällen genom tiderna. Redan under 1920-talet hade Svenska Röda Korset organiserat krigsbarnsverksamhet och hade tagit emot mest tyska och österrikiska barn.

Under andra världskriget tog Sverige emot cirka 70. 000 finska barn – den största flyktinggruppen under hela kriget. Efteråt började barnen allmänt kallas för ”krigsbarn”. Efter kriget blev 7000 av barnen kvar i Sverige.

Finska barn skickades även till Danmark, ca 400 och till Norge 100 barn och några barn till Schweiz. Även judiska och estniska barn flyttades från Finland till Sverige.

Numera vet man mycket om de finska krigsbarnens bakgrund via undersökningar, dokumentfilmer, dokument och berättelser, som krigsbarnen har själva skrivit. Men det tog flera årtionden efter kriget innan man fick en någorlunda objektiv eller åtminstone realistisk bild om vad egentligen hände.

Samtidigt vet man att allt är subjektivt: människor har efteråt upplevt samma tid och saker på mycket varierande sätt. Det finns många synvinklar till samma händelser. Förhållandena har varit olika för olika barn. En sak är säker: den officiella, ”censurerade” bilden måste kompletteras med dokument och krigsbarnens egna upplevelser och erfarenheter.

Vid Riksarkivet och Finlands nationalarkiv finns ett rikt material om krigsbarnen och deras historia. I Eskilstuna stadsarkiv som ingår i Eskilskällan finns finska hjälpkommitténs arkiv som organiserade mottagandet av krigsbarnen och placeringen av barnen i fosterhem.

I Sverigefinländarnas arkiv(SfA) finns i synnerhet medlemstidningar, som Krigsförbundet för Finska krigsbarn(RFK) har publicerat. (fyra nummer per år). (Se: http://www.finskakrigsbarn.se/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3)

Tidningar är en skattkista för den som vill veta detaljer och läsa i synnerhet krigsbarnens egna berättelser eller intervjuer. Där har man berättat även om de olika undersökningar som man har gjort om krigsbarnen under de senaste årtionden. RFK har även medverkat i den forskning som pågår i Sverige. Chefredaktören var **Kai Rosnell** ända till 2013. Via Internet kan man numera få mycket kunskaper om barnflyttningar.

I Sverige var de finska krigsbarnen prioriterade både av maktpolitiska och humanistiska skäl. Sverige ville göra något för Finland men kunde inte på grund av sin neutralitet hjälpa Finland militärt under andra världskriget. ”Finlands sak är vår” blev en känd slogan på affischer som klistrades upp under kriget på allmänna platser.

Sverige tog inte emot många judiska flyktingbarn som flydde från Tyskland och andra länder under kriget. Dock fanns bland finska krigsbarn många judiska och estniska barn. Om deras öden kan man få information via tidningsartiklar.(Se: *De judiska krigsbarnen: En okänd grupp som äntligen kan berätta sin historia. Finska Krigsbarn. Medlemstidning För Riksförbundet Finska Krigsbarn nr 1 2014*)

1. Transporten med namnlapp om halsen

Se bilder:

<http://www.bing.com/images/search?q=krigsbarn+fr%c3%a5n+finland&id=4A4F5E38A3B648C4B6E1B28D2DEDf8E76DB3E771&FORM=IQFRBA#view=detail&id=5F8D73A20FCB4A1932090E07EEC85354FDE53EB3&selectedIndex=76>

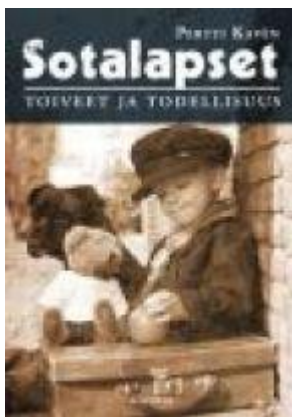
Finska barn kom i regel ensamma utan föräldrar eller andra anhöriga och identifierades genom en namnlapp om halsen.

Majoriteten av barnen var små barn, under tio år. Somliga var inte ens ett år när de skickades iväg. De flesta kom från arbetarhem. Många skickades till Sverige under panikartade förhållanden, framför allt efter februari 1944 när Sovjetunionen hade startat sitt omfattande anfall mot Finland. Nu handlade det i huvudsak om att undkomma kriget.

I Sverige togs de för det mesta om hand av ofta välbeställda fosterfamiljer men många placerades på barnhem, där förhållandena inte alltid var de bästa. Syskon reste tillsammans men skildes efter ankomsten ofta från varandra.

Många barn förstod inte svenska och de flesta riskerade att förlora sin förmåga att tala finska. Det finns numera mycket beskrivningar om krigsbarnens svåra känslomässiga påfrestningar. Allra värsta var separationerna – först från de biologiska föräldrar och sedan när de måste åka tillbaka, från fosterföräldrarna eller barnhem.

2. Motståndet tystades ned

Pertti Kaven, *Sotalapset- toiveet ja todellisuus*.
Minerva kustannus 2011.

Det fanns i början en viss typ av motstånd i Finland mot barntransporter som i praktiken fick mycket omänskliga former. Många ansåg i Finland att materiell och ekonomisk hjälp skulle vara av större betydelse. Under fortsättningskriget blossade kritiken upp igen, både i Sverige och i Finland. Var det verkligen bra för barnen att skickas iväg?

Pertti Kaven, som själv är krigsbarn, har i sin avhandling forskat om barnförflyttningarnas bakgrundsfaktorer. Hans avhandling är i vetenskaplig avseende mycket viktig för att förstå vad som egentligen hände och varför. Enligt hans undersökningar blev barnen brickor i ett större maktspel. Trots allt var allt inte svart och vitt. Bakom maktspelet fanns även humanistiska skäl: många verkligen sjuka barn fick chansen att överleva. Åtskilliga av dessa

barn togs emot på speciellt för finska barn inrättade avdelningar på sjukhus, sanatorier och konvalescenthem. (Se: **Tapani Rossi**, *okända fakta om finska krigsbarn i Sverige. Räddade till livet. Om en stor svensk hjälpinsats för finska barn 1939-1949.*)

Men Finland gjorde under fortsättningskriget ödesdigra beslut. Protesterna eller kritiken mot barnflyttningar tystnades. När kritiken växte införde de finska myndigheterna total censur: i januari 1942 förbjöds all negativ publicitet kring barntransporterna.

Under kriget då all kritik var förbjuden uppfattades inte transporterna som problematiska. I de böcker om krigsbarnen som publicerades är perspektivet svenskt och det som står i centrum är viljan att hjälpa. Där framstår mottagandet av barnen inte som konfliktfyllt.

3. Tystnaden bryts under 1970-talet

Tystnaden om finska krigsbarn bröts första gången 1946 då den finska regeringen krävde att alla finska flyktbarn skulle sändas tillbaka. Nu utbröt en intensiv debatt samtidigt som en serie rättsprocesser inleddes - många svenska fosterföräldrar ville behålla sina barn i Sverige. Å andra sidan fanns det i Finland myndighetsbeslut som krävde att alla barn ska återlämnas.

Men i allmänhet blev det efter kriget en lång tid en total tystnad om de finska krigsbarnen. Finland ville inte alls tala om saken och krigsbarnen kunde inte.

Först i slutet av 1970-talet dök diskussionen upp igen- och nu var det krigsbarnen själva som tog till orda. *Annu Edvardsen* bröt tystnaden 1977 med den uppmärksammade boken "*Det får inte hända igen: finska krigsbarn 1939-1947*".

Budskapet var tydligt: det här får inte hända igen. Sedan det har det kommit ett stort antal böcker om de finska krigsbarnen. Det handlar om vetenskapliga undersökningar men även skönlitterära eller självbiografiska berättelser av forna krigsbarn.

Litteraturforskaren *Irene Virtala* redovisar i sin uppsats *”Tystnaden talar: om finska krigsbarn i skönlitteraturen”* inte mindre än 70 böcker om finska krigsbarn, de allra flesta skrivna på svenska av kvinnliga författare.

Suvi Virkamäki har skrivit den magisteruppsatsen om finska adoptivbarn och rättgångar i Stockholm. Rubriken är *”finska krigsbarnsadoptioner i Stockholm 1946-47”* Den kan läsas via Sverigefinländarnas arkivs hemsida. <http://www.arkisto.org/forskning-utbildning/artiklar-recensioner/finska-krigsbarnsadoptioner-i-stockholm-1946-1947/>

4. Filmen den bästa av mödrar

En mycket rörande och viktig film om krigsbarnen har som rubrik *”den bästa av mödrarna”*.

Tema: Historia Ålder: Åk 9

”Den bästa av mödrar handlar om den 9-årige finske pojken Eero, som skickas som krigsbarn till Sverige från det krigsdrabbade Finland under andra världskriget. Filmen skildrar hur Eero slits mellan två länder och två mammor; svenska Signe och finska Kirsti. Genom en ramberättelse i nutid får vi även uppleva hur Eero som 60-åring äntligen pratar ut med sin gamla mamma Kirsti om minnena från åren som krigsbarn, och hur han försonas med sitt öde.” Se:<http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Filmhandledningar/Filmhandledning/Den-basta-av-modrar/>)

5. Krigsbarnen hittar varandra via föreningar

Finska Krigsbarn nr 4 2013, SfA

På nationell nivå skapade förflyttningarna av krigsbarn på längre sikt livslånga vänskapsband mellan krigsbarn och grannländerna. Men för de barn som blev kvar i Sverige fanns inte sällan en känsla av att ha blivit avvisade. Dessa har i sina berättelser och intervjuer betonat ett psykiskt lidande på ett helt annat sätt än den majoritet barn som återvände till Finland. Några av dem som har förlorat sin barndom som följd av dessa ödesdigra händelser och beslut söker idag ersättning från den svenska staten för sina psykiska lidanden t ex på barnhem – tills vidare utan resultat. (Se: <http://www.svt.se/nyheter/sverige/finska-krigsbarn-kraver-ersattning-fran-sverige>)

Barnförflyttningarna var ett så stort politisk och personligt drama att det inte finns en enda objektiv sanning. Samtidigt har krigsbarnen via föreningar och gemensamma möten kunnat hitta varandra. Den censur som skapades under kriget har brutits och de ”officiella versionerna” har kompletterats med krigsbarnens egna berättelser och röster.

Både i Sverige och Finland bildades småningom krigsbarnsföreningar. Detta hände först femtio år efter kriget.

Den första krigsbarnföreningen i Sverige startades i Stockholm 1992. Därefter följde föreningar runt om i landet och med tiden också ett riksförbund. Syftet var att utgöra ett stöd för medlemmarna genom att möta behovet av förståelse för och samtal kring de ovanliga och svåra erfarenheter som blivit de finska krigsbarnens lott.

I Finland bildades 1997 krigsbarns Centralförbund. I Finland finns idag 18 medlemsföreningar. (Se: <http://sotalapset.fi/>)

KÄLLOR

Böcker, artiklar, bilder (via Internet)

Pertti Kaven, Sotalapset- toiveet ja todellisuus. Minerva kustannus 2011

Se; <http://www.minervakustannus.fi/kirjat/kirja.php?kirja=674>

Kari Tarkiainen, 70 00 små människoöden. Finnarnas historia i Sverige 2.jyväskylä 1993.
Gummerus Kirjapaino OY

Suvi Virkamäki, världens största barnförflyttning. Se: <http://www.arkisto.org/forskning-utbildning/artiklar-recensioner/finska-krigsbarnsadoptioner-i-stockholm-1946-1947/>

<http://www.boktipset.se/forfattare/kaven-pertti>

Annu Edvardsen, det får inte hända igen. 1977

<http://www.immi.se/kultur/authors/finnar/liikkanen.htm>

Tapani Rossi, okända fakta om finska krigsbarn i Sverige. Räddade till livet. Om en
Stor svensk hjälpinsats för finska barn 1939-1949. Se:

http://www.finskakrigsbarn.se/index.php?option=com_content&view=article&id=31&Itemid=19

Thomas Kanger, stulen barndom. Vanvården på svenska barnhem. Ett reportage. Albert Bonniers förlag.

Irene Virtala, Tystnaden talar: om finska krigsbarn i skönlitteraturen. Migrationsinstitutet 2014.

Krigsbarn i litteraturen. Finska krigsbarn. Skönlitteratur/självbiografier/Minnen.

<https://drive.google.com/file/d/0B5pMkCjvnuInaGIWZV9MVGfTg/edit?pli=1>

Sinikka Ortmark-Stymne, En dag för krigets barn- den 20 november. 21 november 2013.

Se:http://www.finskakrigsbarn.se/index.php?option=com_content&view=category&id=3&Itemid=4

Barnboken- tidskrift för barnlitteraturforskning 2010:1

<http://www.krigsbarn.com/>

<http://www.sotalapset.fi/>

Judiska krigsbarn från Finland. December 2011. Se:

<http://www.krigsbarn.com/search/label/Judiska%20finska%20barn>.

De judiska krigsbarnen: En okänd grupp som äntligen kan berätta sin historia. Finska Krigsbarn. Medlemstidning för Riksförbundet Finska krigsbarn nr 1 2014.

Även Schweiz tog emot finska barn – men långt efter kriget.

Finska Krigsbarn. Medlemstidning för Riksförbundet Finska krigsbarn nr 4 2013.

Anne Nehlin om krigsbarnsforskning idag. Finska Krigsbarn. Medlemstidning för Riksförbundet Finska krigsbarn nr 4 2013.

Flyktingar och invandrare sedan 1930-talet i Sverige.

http://www.motallaodds.org/factualweb/se/2.3/articles/1930_talet.html

Filmen den bästa av mördar.

<http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Filmhandledningar/Filmhandledning/Den-basta-av-modrar/>

Finska krigsbarn kräver ersättning från Sverige <http://www.svt.se/nyheter/sverige/finska-krigsbarn-kraver-ersattning-fran-sverige>

”Det handlar om anständighet”. Interpellation i riksdagen om vanvårdande krigsbarn.

Medlemstidning för Riksförbundet Finska krigsbarn nr 2 2014.

[Merja Paksuniemi](#), Research topic is childhood during the war time. This includes themes: children´s experiences of war time, child transportations and refugee children. Se:

<http://www.migrationinstitute.fi/fi/project/lapsuuden-sota-ajan-muistoista-tahan-paivaan-pohjois-suomen-sota-ajan-lapset>

Det får inte hända igen : finska krigsbarn 1939-1945. - Stockholm : Askild & Kärnekull, 1977. - 136 s., [8] pl.-bl. - ISBN 91-7008-693-1

Se; <http://www.immi.se/kultur/authors/finnar/liikkanen.htm>

Sverige/finländarnas arkiv/Ruotsinsuomalaisten arkisto

Kriebsebsensgatan 4

Box17

SE-631 02 Eskilstuna

Hemsida: www.arkisto.org

